

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

Reykjavík, 28. maí 2020

Efni: *Umsögn NASF á Íslandi um mál nr. 100/2020 í samráðsgátt stjórnvalda* — „Drög að reglugerð um breytingu á reglugerð nr. 300/2018 um velferð lagardýra, varnir gegn sjúkdómum og heilbrigðiseftirlit með eldisstöðvum“

Umsagnaraðili

NASF á Íslandi, kt. 601217-2440, með skráð aðsetur að Bergþórugötu 55, 101 Reykjavík er náttúruverndarsamtök sem hafa vernd Norður-Atlantshafslaxins að megin-markmiði. Formaður NASF á Íslandi er Friðleifur Egill Guðmundsson, kt. 180680-6169 og stjórnarmenn eru Elvar Friðriksson kt. 111189-2349 og Gísli Sigurðsson kt. 270959-5129.

NASF á Íslandi (hér eftir NASF) stendur fyrir *North Atlantic Salmon Fund* og tók við af Verndarsjóði villtra laxastofna kt. 550692-2449, sem Orri Vigfússon heitinn stofnaði og rak í 27 ár.

Umsögn - Almennt

Laxa- og fiskilús í sjókvíaeldi er eitt stærsta vandamál sem eldisiðnaðurinn glímir við og jafnframt einhver helsta ógn við villta fiskistofna í nágrenninu. Lúsir fjölga sér hratt og leggja á laxfiska og ef hún er í nægilegu magni getur hún étið fiskinn lifandi. Þéttleiki fiska í opnum sjókvíum er mikill og þar myndast því kjöraðstæður fyrir lúsina til að fjölga sér. Hún leggja þó ekki bara á fiskinn í kvíunum heldur einnig á villta laxfiska sem synda í nágrenni við kvíarnar til og frá sínum heimkynnum. Sjógönguseiðum stafar sérstaklega mikil ógn af lúsinni og getur hún margfaldað afföll þeirra seiða sem eru að leggja upp í sína löngu hættuför um Norður-Atlantshafið.

Í ljósi hættunnar sem villtum stofnum laxfiska stafar af viðvarandi lúsafári í eldiskvíum mótmælir NASF því að Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið skuli nú að leggja til þröskuldsgildi sem leyfa jafn mikla lús í sjókvíaeldi og raun ber vitni. Þessari tillögu má líkja við aðför að villtum laxastofnum og náttúru Íslands.

1. Skaðsemi lax- og fiskilúsar

Lax- og fiskilús er sníkjudýr sem leggst á laxfiska í náttúrunni og villtir fiskar losa sig fljótt við eftir að þeir koma í ferskvatn — sé hún innan eðlilegra marka. Aðstæður í sjókvíum eru hinsvegar langt frá því að vera eðlilegar og eldisfiskur hefur enga möguleika á því að losa sig við hana nema með manngerðum og óumhverfisvænum meðferðarúrræðum.

Lax- og fiskilús getur valdið laxfiskum miklum skaða og sé nógu mikið af henni getur hún étið þá inn að beini. Lúsafár í eldiskvíum fjölga lús almennt í sjónum og hefur því ekki bara áhrif á eldisfiskinn heldur einnig á þá villtu laxfiska sem synda um íslenska firði á sinni náttúrulegu för. Nýlega kom út vísindagrein eftir Thomas Bøhn o.fl. (2020) í *Journal of Applied Ecology* um rannsókn á dánartíðni og lífslíkum sjógönguseiða þar sem mikið er af laxalús (sjá viðauka 1). Niðurstöður rannsóknarinnar eru sláandi. Mikill þéttleiki lúsar getur valdið allt að 50 sinnum meiri líkum á því að sjógönguseiðin lifi ekki sína náttúrulegu ferð af, jafnvel í fjörðum sem eru verndaðir fyrir sjókvíaeldi. Hér á landi hefur því oft verið hampað að sjókvíaeldi sé bara leyft á afmörkuðum svæðum og því séu margir firðir við Ísland verndaðir frá sjókvíaeldi. Niðurstöður hinnar nýju rannsóknar benda til þess að það sé ekki nóg ef laxeldi á að vera í sátt og samlyndi við umhverfið. Nú er lagt til að hér á landi verði teknir upp slökustu lúsastaðlar sem þekkjast í heiminum. Það vekur furðu ef Ísland vill ekki læra af mistökum annara þjóða í þessum efnum.

Til að bregðast við lúsafárinu þarf að fara í umsvifamiklar aðgerðir. Í þeim felst m.a. að beita eiturefnum, lúsaböðum (baða laxinn í heitu vatni) eða afætum (hrognkelsi). Þegar eiturefni eru notuð hafa þau ekki bara áhrif á lúsina heldur á allt lífríki í umhverfinu. Hafa skal í huga að meðferðin felst í því að hella eitri í sjóinn. Eitrið drepur ekki bara lúsina heldur sekkur það í gegnum kvíarnar og berst út með straumum. Til að beita lúsabaði þarf að taka fiskinn úr kvínni og skola hann með svo heitu vatni að það getur haft alvarleg líkamleg áhrif á hann. Afæturnar eru síðan dæmi um það hvernig dýr eru ræktuð einungis til þess að tryggja hagnað fiskeldisfyrirtækja og drepast. Samkvæmt Lars Helge Stien hjá Institute of Marine Research í Noregi og Trygve Poppe, dýralækni og prófessor við Norwegian School of Veterinary Science, er áætlað að um 50-60 milljónir hrognkelsa séu notuð í Noregi á hverju ári til að éta lús af laxi (Sjá viðauka 2). Þessi hrognkelsi drepast nánast öll. Um 30 milljónir þeirra eru ræktuð sérstaklega fyrir verkefni sem þetta og um 20 milljónir eru villt hrognkelsi sem dragast að kvíunum sökum lúsamergðar. Aðstæður í kvíunum eru þeim um megn og þau drepast nærri því öll. Það má spyrja hvort að réttlæt看legt sé að 50-60 milljón dýr drepist til þess eins að auka hagnað eldisfyrirtækja. Íslenskur sjávarútvegur hefur á síðustu árum og áratugum stært sig af því að vera umhverfisvænn og sjálfbær. Það hlýtur því að vera markmið allra hagsmunaaðila í greininni að ekki séu stundaðar slíkar aðferðir hér á landi enda eru þær hvorki umhverfisvænar né sjálfbærar.

Notkun á eiturefnum, lúsaböð og tilgangslaus dauði hrognkelsa er sú framtíðarsýn sem blasir við með svo slaka lúsastaðla í íslensku fiskeldi.

2. Lúsa-staðlar annars staðar í heiminum

Í þeim drögum að reglugerð sem hér er verið að fjalla um stendur eftirfarandi:

Ef niðurstaða talningar laxalúsar (*Lepeophtheirus salmonis*) leiðir í ljós að meðaltals fjöldi kynþroska kvenlúsa (með eða án eggjastrengja) innan viðkomandi svæðis sé meiri en sem nemur þremur lúsum á hvern fisk tvö samliggjandi talningatímabil í röð skal rekstrarleyfishafi tilkynna það til Matvælastofnununar.

Ekki aðeins er fjöldi lúsa mikill, heldur þarf þessi tala einnig að koma upp tvö samliggjandi talningatímabil. Það er óviðunandi að gefa svo mikinn slaka í þessu máli. Það er rétt að nefna að þegar þessi orð eru rituð hefur stærsta laxeldisfyrirtæki landsins, Arnarlax, skilað inn umsögn sinni í samráðsgátt þar sem fyrirtækið sjálft telur að það viðmið sem lagt er fram í reglugerðardrögum sé of hátt. Ekki er að sjá að nein sérstök rök fyrir þeirri tölu sem lögð er fram í drögum að reglugerðinni.

NASF leggur til að fallið verði frá þeim hugmyndum að þröskuldsgili þurfi að koma upp tvö samliggjandi talningatímabil. Ef ein talning leiðir í ljós að lúsagildi er hátt bendir það þá þegar til þess að faraldur sé hafin sem bregðast þurfi við. Auðveldara er að hagræða niðurstöðum ef að miðað er við tvö samliggjandi tímabil.

Hér fyrir neðan er samantekt á hinum ýmsu lúsastöðlum annars staðar í heiminum.

- Í Noregi þurfa laxeldisfyrirtæki að senda vikulegar skýrslur til NFSA (Norway's food safety authority). Þar koma fram niðurstöður úr lúsatalningu, upplýsingar um sjávarhita, meðferðir (hvaða lyf er verið að nota og í hvaða magni), niðurstöður úr næmisprófun og yfirlit yfir fjölda „hreinsifiska“ sem hafa verið notaðir (fiskar sem éta laxalús). Þar er notast við 0,2 – 0,5 kynþroska kvenlús á hvern fisk sem viðmið fyrir það hvenær þarf að bregðast við.
- Í tillögum og stöðlum NASCO (North Atlantic Salmon Conservation Organization) er lagt til að sett sé þröskuldsgildi upp á 0,1 fullorðna kvenkyns lús, fyrir hvern lax og að síðan verði þessi tala löguð að niðurstöðum vöktunar á villtum laxfiskastofnum á svæðinu.
- Árið 2022 verður lagt gjald á fiskeldisiðnaðinn í Noregi sem tengist magni lúsa; því fleiri lús, því hærra gjald (sbr. gögn frá Norsk Industri).
- Fiskeldisfyrirtæki í Noregi þurfa að taka sérstakt tillit til göngutíma laxfiskaseiða og haga lúsameðferðum sínum á vorin eftir því.
- Í Skotlandi þurfa öll eldissvæði / eldisfyrirtæki að hafa sérstakt viðbragðsferli ef fjöldi lúsa eykst. Ferlið verður virkt ef lúsafjöldi fer yfir 2.0 fullorðnar kvenkyns lús á hvern lax. Ef fjöldinn fer yfir 6.0 er gripið til aðgerða af hálfu stjórnvalda og getur það falið í sér skipun á minnkun í lífmassa. Það er nýverið búið að lækka þessa tölur úr 3.0 og 8.0, sökum þess að lúsin var orðið svo mikið vandamál.

- Í Færeyjum er verið að lækka viðbragðsgildi vegna lúsar úr 2 fullorðnum kvenkyns lúsum niður í 1,5. Ef gildið fer yfir þetta getur það leitt til þess að eldisfyrirækinu sé skylt að slátra laxi og enn frekar takmarka fjölda í kvíum eftir það.
- Í Írlandi er viðbragðsgildið árstíðatengt og er tengt við göngutíma seiða laxfiska. Gildið er frá 0.3 – 2.0 fullorðin kvenkyns lús per lax.
- Í Chile er miðað við 3 lús og það sama á við á vesturströnd Kanada í Bresku Kólumbíu.

Af þessari samantekt má glöggjt sjá að á Íslandi er verið leggja til slökustu lúsastaðla sem fyrirfinnast í heiminum. Einu löndin sem eru með sambærilega staðla og verið er að leggja til á Íslandi eru Chile og Kanada (vesturströnd) en þar engan náttúrulegan Atlantshafslax að finna. Löngum hefur verið sagt að Ísland ætli sér að læra af reynslu annarra ríkja og vera með strangt og umhverfisvænt regluverk. Drög að þeirri reglugerð sem hér er fjallað um eru í hreinni mótsögn við það og ekki annað hægt að sjá en að hér eigi að fórna villtum laxfiskastofnum og náttúru Íslands. Rétt er að taka fram að 2. mgr. 1. gr. fiskeldislaganna hljóðar svo: „Við framkvæmd laganna skal þess ávallt gætt að sem minnst röskun verði á vistkerfi villtra fiskstofna og að sjálfbærri nýtingu þeirra sé ekki stefnt í hættu.“

NASF leggur til að notast verði við lúsa-staðal NASCO (North-Atlantic Salmon Conservation Organization) (sjá viðauka 3). Staðlar þessir eru byggðir á áratugalangri reynslu vísindamanna og náttúruverndarsinna sem hafa rannsakað neikvæð áhrif sjókvíaeldis á náttúru og villta laxfiska. Erindi bárust frá tveimur af helstu vísindamönnum á þessu sviði innan NASCO 17. janúar 2020 og voru send inn á samráðsgátt þegar reglugerðir í fiskeldi voru til umsagnar. Þessi erindi fylgja aftur hér með þessari umsögn til að undirstrika mikilvægi þess að þetta atriði verði endurskoðað (sjá viðauka 4). Það er mikilvægt að hafa í hug að NASCO staðlarnir eru ekki áróður sem hagsmunaaðilar hafa samið til að klekkja á fiskeldisiðnaði eða þeim bæjarfélögum þar sem sjókvíaeldi er stundað. Þessir staðlar eru viðmið og lausnir þróaðar af vísindamönnum til að veita ráð og leiðbeiningar um það hvernig best sé að vernda náttúru og villtan lax gegn þeim neikvæðu áhrifum sem fylgja eldisiðnaðinum.

Einnig skal tekið fram að lús leggst ekki á laxfisk í landeldi. Íslensk stjórnvöld ættu að hafa það í huga þegar verið er að meta hvernig sé best að byggja upp fiskeldi í sátt og samlyndi við náttúruna og annað atvinnulíf í landinu.

3. Innra eftirlit

Líkt og kom fram í athugasemdum NASF í janúar síðastliðnum, í umsögnum við aðrar reglugerðir í fiskeldi, þá ætti óháð eftirlitsstofnun að sjá um eftirlit með laxalús. Það er ástæða til að ítreka það nú enda veldur það nokkrum áhyggjum að í drögum að þeirri reglugerð sem hér er fjallað um er enn og aftur lögð áhersla á innra eftirlit. Það er fráleitt að ef niðurstöður innra eftirlits leiða í ljós meira en þrjár kynþroska kvenlús á hvern lax tvö samliggjandi

talningartímabil í röð að þá, og aðeins þá, beri rekstrarleyfishafa að tilkynna það til Matvælastofnunar.

Það er ennfremur áhyggjuefni að viðbrögð við því skuli ekki vera skilgreint heldur einungis lagt til að Matvælastofnun skuli meta hvort og þá hvaða aðgerða sé þörf. Hafa skal í huga að Matvælastofnun hefur verið undirmönnuð og ekki getað sinnt eftirliti með iðnaðinum með viðundandi hætti undanfarin ár. Þess utan er fjarstæðukennt að setja lög og reglur þar sem fyrirtækjum er gert að hafa eftirlit með sjálfum sér þar sem afleiðingar við stórfelld brot varða fjársektir og mögulegan missi rekstrarleyfis. Það má öllum vera ljóst að fyrirtæki sem glíma við lúsafár á mikið undir og gæti auðveldlega freistast að láta hjá líða að tilkynna um vandamál af þessum toga.

Allar niðurstöður úr lúsatalningum, ekki síst úr innra eftirliti, ættu að vera aðgengilegar almenningi í rauntíma. Slíkt kerfi er við lýði í Noregi. Það er ekkert sem réttlætir það að á Ísland gildi mun slakari reglur en aðrar þjóðir, sem hafa mun meiri reynslu af fiskeldi, hafa sett sér. Slakari reglur hér á landi bjóða hættunni heim á kostnað villtra stofna laxfiska og náttúrunnar við strendur Íslands. Að mati NASF er það með öllu óásættanlegt.

Til fróðleiks má sjá vefslóð á norska vöktun fiskeldis:

<https://www.barentswatch.no/fiskehelse/>

4. Nauðsynlegar aðgerðir

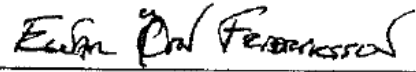
Lúsa-staðlar þurfa að vera strangir og notast þarf við allra lægstu gildi til að tryggja sem minnsta lús og sem minnst neikvæð áhrif á villta laxfiska og náttúru Íslands. Mat NASF er að NASCO staðlarnir séu best til þess fallnir.

Eftirlit þarf að vera í höndum óháðra eftirlitsstofnana og upplýsingagjöf þarf að vera gagnsæ, aðgengileg almenningi og í rauntíma.

Ekki ætti að miða við tvö samliggjandi talningatímabil í röð. Ef niðurstöður úr talningum eru birtar í rauntíma og regluverk er skilvirkt, þá er minni hætta á hagræðingu.

Horfa þarf til þeirrar reynslu sem aðrar þjóðir hafa öðlast í baráttu sinni við að draga úr neikvæðum umhverfisáhrifum sjókvíaeldis á laxi. Hér á landi virðist einungis horft á fjárhagslega hagsmuni eldisfyrirtækjanna sjálfrá þegar verið er að setja og innleiða reglugerðir um fiskeldi. Rétt væri að horfa á þau áhrif sem sjókvíaeldið hefur haft á náttúru og villta stofna og gera regluverkið eftir því sem allra sterkast og hliðhollt náttúrunni og lífríki.

Það er ósk NASF að þeim ábendingum og athugasemdum sem hér hafa verið lagðar fram verði teknar til greina og að stjórnvöld á Íslandi geri allt sem í þeirra valdi stendur til þess að vernda náttúru og lífríki.

f.h. NASF á Íslandi
Elvar Örn Friðriksson